

PROLOG

Místo: Země myšlenek

Čas: Říjen 1994, Chešvan 5755

Osoby: Čtyři ženy po šedesátce. Tři z nich stojí poblíž ohmataného rukopisu, chvílemi spolu diskutují, chvílemi se ztrácejí ve vlastních myšlenkách. Čtvrtá zpočátku poslouchá, ukrytá ve stínech.

Marie od Vtělení: Četla jsem to. Jsem pohoršená. Když si představím, že mě uzavřela do knihy společně s tak bezbožnými ženami.

Glikl bas Juda Leib: Co tím chceš říct? Bůh, nechť je jeho jméno pochváleno, byl vždy v mém srdci i na mých rtech. Nerozumíš jedinému slovu z toho, co jsem napsala.

Marie od Vtělení: Mohla jsem se naučit jidiš, kdyby to po mně náš Pán chtěl. Vždyť jsem se přece naučila hurónsky. Četla jsem, co psala o tom, jak ses starala o peníze. Vy židé jste stejně necitelní jako hugenoti. Děkuji svému milovanému choti, že mě povolal k divochům, žijícím daleko od Evropy.

Glikl bas Juda Leib: Já jsem si zase přečetla, cos psala o tom, jak jsi opustila svého syna, ještě než dospěl. Mně by žádné utrpení ani žal nikdy nepřiměly, abych zanedbávala své děti. Nepatřím do knihy, v níž je takováto matka. A proč mě vůbec dala dohromady s těmi, kdo nejsou židé?

Marie Sibylla Merianová: Já se sem naprosto nehodím. Tyto ženy nebyly žádné milovnice přírody. Nevšímalý si drobných božích stvoření a jejich krásy. Nečetly stejné knihy ani se nestýkaly se stejnými lidmi jako já. Nepatřím sem.

Marie od Vtělení: Slyšte, slyšte, promluvila madam Pyšná a Povýšená. Ale co jiného byste čekali od ženy, která dokonce začala pochybovat o vtěleném Slovu, k němuž bychom měli všichni vzhlízet? Nechce se mi ani pomyslet, že jsme vedle sebe na stejných stránkách. Bývala bych si vůbec nestěžovala, kdyby mě dala dohromady s těmi, kteří usilovali o šíření nekonečného božího království.

Glikl bas Juda Leib: Já bych si zase bývala nestěžovala, kdyby autorka prostě napsala o mně a mých příbězích a věnovala tu knihu svým židovským dětem a vnoučatům.

Marie Sibylla Merianová: Mně nevádí být v knize spolu s židy a katolíky. Vlastně mě velmi potěšilo, když jsem se dozvěděla, že učený Salomon Perez napsal báseň do jednoho z vydání mé knihy o Surinamu, které vyšlo po mé smrti. Ale nepatřím do knihy o „ženách“. Měla bych být v knize se studenty a malíři přírody, s badateli, kteří zkoumali hmyz a rostliny.

Natalie Zemon Davisová (vystupuje ze stínů): Já jsem autorka. Dovolte mi to vysvětlit.

Ostatní tři ženy: Máte opravdu hodně co vysvětlovat.

Natalie Zemon Davisová: Glikl bas Juda Leib, vy jste ve svých pamětech vyprávěla příběhy o židech stejně jako o lidech jiného vyznání. Paní Merianová, vy jste se ve svých studiích zabývala motýly i jinými druhy hmyzu. Dala jsem vás vedle sebe, aby se lidé mohli poučit z vašich podobností i vašich odlišností. V mé době se o ženách z minulosti někdy říká, že byly všechny téměř stejné, zvláště pokud žily na podobných místech. Snažila jsem se na tom, jak jste samy o sobě mluvily a co jste dělaly, ukázat, v čem jste si byly podobné a v čem nikoli.

V čem jste se lišily od mužů vašeho světa a v čem jste byly jako oni –

Marie Sibylla Merianová: To by se raději nemělo prozrazovat.

Natalie Zemon Davisová: Ukázat, jak každá z vás psala o vztazích s lidmi mimo váš svět.

Glikl bas Juda Leib: Ani tohle by se raději nemělo prozrazovat.

Natalie Zemon Davisová: Vybrala jsem si vás, protože jste všechny byly měšťanky, dcery obchodníků a řemeslníků, tedy lidí neurozeného původu, a pocházely jste z Francie a německých zemí.

Glikl bas Juda Leib: Moc dobře víte, že děti Izraele se nerozlišují na urozené a neurozené, bez ohledu na význačnost té které rodiny.

Natalie Zemon Davisová: Chtěla jsem mít ve své knize židovku, katoličku a protestantku, abych mohla porovnat, jakými odlišnými způsoby ovlivňovalo náboženství životy žen, jaké dveře vám otevíralo a jaké naopak zavíralo, jaká slova a činy vám umožňovalo si zvolit.

Marie od Vtělení: Zvolit? Zvolit si náboženství znamená stát se jeptiškou.

Marie Sibylla Merianová: Nebo se přidat ke společenství kajicníků.

Marie od Vtělení: Ale uctívání Boha je otázkou pravdy a naprosté závaznosti.

Glikl bas Juda Leib: V tom musím, kvůli našim hříchům, s touto katoličkou souhlasit.

Natalie Zemon Davisová: Matko Marie, *Kroniky* vašich uršulineček jsou plné ženských bojů. Chtěla jsem zjistit, zda jste se vy tři potýkaly s genderovou hierarchií.

Ostatní tři ženy (rozhořčeně): S *genderovou* hierarchií? Co je *genderová* hierarchie?

Natalie Zemon Davisová: Paní Merianová, vzpomeňte si, jak to probíhalo, když jste jela do Surinamu pozorovat tamní hmyz. Kdybyste byla muž, nějaké významné osoby by vám tu cestu zaplatily. Vy jste si na to však musela půjčit.

Marie Sibylla Merianová: Ano, a splatila jsem to do posledního centu.

Natalie Zemon Davisová: Glikl bas Juda Leib, vy jste o svém manželovi Haimu ben Josefovi psala jako o „pastýři“, zatímco on vás nazýval „svým dítětem“.

Glikl bas Juda Leib: „Gliklikchen“, „min Gliklikchen“. Jaká jiná slova by se hodila pro pár navzájem si tak oddaný, jako jsme byli my?

Natalie Zemon Davisová: Proč jste své syny nazývala vždy „rabbi“, ale pro své dcery jste nikdy žádné zvláštní oslovení neměla?

Glikl bas Juda Leib: O tomhle vypráví příběh zkažené dcery v Sederové hostině.

Natalie Zemon Davisová: Já jsem vás tři ale nevykreslila pouze jako trpělivé. Také jsem ukázala, jak toho ženy ve vašem postavení dokázaly co nejlépe využít. Zabývala jsem se výhodami, které vám místo na okraji přinášelo.

Glikl bas Juda Leib: Okraje jsou místa v mých židovských knihách, kde byly napsány poznámky.

Marie od Vtělení: Stejně tak v mých křesťanských knihách.

Marie Sibylla Merianová: Na okrajích řek sídlí žáby.

Natalie Zemon Davisová (zoufale): Vy jste na okraji *nalezly* něco nového. Všechny jste se pustily do dobrodružství. Každá z vás se pokusila o něco, co ještě nikdo předtím neudělal. Zajímalo mě, z čeho dobrodružství, v evropském i neevropském prostředí, v 17. století pramenilo a co se za něj muselo zaplatit.

Marie od Vtělení: Náš Pán mě nepovolal za „dobrodružstvím“.

Marie Sibylla Merianová: Mně se zdá, historičko Davisová, že jste to *vy*, kdo touží po dobrodružství.

Natalie Zemon Davisová (po odmlce): Ano, skutečně to bylo dobrodružství, následovat vás tři do tolika odlišných krajů. A chtěla jsem napsat o vašich nadějích na pozemský ráj, na jiné, předělané světy, protože

jsou to i moje naděje. Přinejmenším všechny musíte uznat, že jste rády a s láskou popisovaly svůj svět. Glikl a Marie, tolik jste milovaly psaní! A Marie Sibyllo, jak hrozně ráda jsi pozorovala a malovala!

Ostatní tři ženy: No... možná, možná...

Natalie Zemon Davisová: Dejte mi ještě jednu šanci. Přečtěte si to znovu.

GLIKL BAS JUDA LEIB

SPOR S BOHEM

V 90. letech 17. století – v roce 5451 podle židovského kalendáře – napsala jedna židovská obchodnice z Hamburku příběh pro své početné potomky. Vyprávěl o ptacím otci, který žil se svými třemi ptáčaty na pobřeží moře. Jednoho dne přišla divoká bouře a hnala přes písek obrovské vlny. „Jestli se okamžitě nedostaneme na druhou stranu, jsme ztraceni,“ řekl pták, vzal do svých pařátů první mládě a pustil se s ním přes moře. V polovině cesty promluvil otec ke svému synovi: „Mám s tebou tolik problémů! A teď pro tebe nasazuji svou životní sílu. Až budu starý, budeš se i ty o mě takhle starat a podporovat mě?“ Ptáče odpovědělo: „Můj drahý a milovaný otče, jenom mě dostaň přes tu vodu. Až budeš starý, udělám pro tebe všechno, co ode mě budeš chtít.“ Vtom upustil otec ptáče do moře se slovy: „Takhle by se mělo nakládat s lháři, jako jsi ty.“

Ptačí otec se vrátil pro druhé mládě a v polovině cesty mu řekl tatáž slova. Ptáček slíbil, že pro něho udělá všechno na světě. Otec opět upustil své mládě do moře a prohlásil: „I ty jsi lhář.“ Když přenašel přes vodu třetí ptáče, položil mu stejnou otázku. Ptáček odpověděl: „Otče, drahý otče, všechno, co jsi řekl, je pravda, měl jsi se mnou spoustu problémů a trápení. Je mojí povinností ti to splatit, pokud to bude možné, ale nemohu ti to s jistotou slíbit. Mohu ti však slíbit tohle: jestliže se jednoho dne dočkám vlastních dětí, udělám pro ně totéž, co ty jsi učinil pro mě.“

Na tohle otec odpověděl: „Mluvíš pravdivě a navíc jsi chytrý. Nechám tě žít a přenesu tě přes vodu.“⁽¹⁾

Gliklin příběh o nelearovském ptákovi neměl být okamžitým poselstvím pro její potomky. Ačkoli některé z jejích dvanácti žijících dětí byly v době, kdy ho psala, stále malé (jejich věkové rozmezí se pohybovalo od dvou do dvaceti osmi let), neměla v úmyslu jim své příběhy vyprávět nebo dát k přečtení hned. Povídka o ptákovi ve skutečnosti patří mezi úvodní příběhy její pečlivě sestavené autobiografie, napsané v jidiš, kterou chtěla jednoho dne dokončit a před smrtí předat svým dětem. Prozatím se snažila uspořádat naděje, radosti a zklamání svého života, a obracela se tedy na sebe stejně jako na své děti. Kniha, která nakonec